

Od redaktorów

Szanowny Jubilacie, Drogi Mirku!

Przyjmij ten tom jako wyraz naszej przyjaźni i wdzięczności za lata wspólnej pracy, ważnych rozmów, a także (nie)naukowych spotkań, które dla wielu z nas stały się znaczącą częścią akademickiego życia. Myśląc o jubileuszu Twoich siedemdziesiątych urodzin, wracamy serdeczną pamięcią do niezliczonych sytuacji, w których okazywałeś życzliwość, pogodę ducha, cierpliwość i gotowość do pomocy. W pamięci mamy też wspólne wyjazdy koncertowe i fascynacje muzyczne, które oprócz zintegrowań badawczych przyczyniały się do dyskusji i uczestniczenia w niezapomnianych wydarzeniach. Przygotowując niniejszy tom, chcieliśmy nie tylko dać możliwość wyrażenia naszych przemyśleń i wspomnień, lecz również oddać miejsce Twoim współpracownikom, przyjacielom i znajomym, dla których pozostajesz partnerem – a często także patronem – w wymianie poglądów, słuchaniu i budowaniu dobrej atmosfery wokół wspólnych spraw.

Autorki i autorzy zebranych tutaj tekstów reprezentują różne ośrodki akademickie, odmienne pokolenia i rozmaite obszary zainteresowań badawczych, lecz wszystkich łączy doświadczenie spotkania z Tobą – w pracy naukowej, dydaktyce lub po prostu w rozmowie. Właśnie z tych spotkań wyrosło wiele idei, które znalazły swoje miejsce na kolejnych stronach tego tomu. Mamy nadzieję, że książka ta będzie dla Ciebie nie tylko symbolem jubileuszu, ale także przypomnieniem, jak wiele relacji, inspiracji i dobrych wspomnień wykreowałeś w codziennym życiu naszego środowiska.

Książkę podzieliliśmy na dwie części. W pierwszej zamieściliśmy kilka krótkich wspomnień Twoich znajomych. Napisali je w kolejności: Sylwia Chutnik, Krzysztof Skiba oraz Wojciech Lis. Część tę uzupełnia esej Wiesława Władyki poświęcony początkom III Rzeczypospolitej po Okrągłym

Stole, pokazujący napięcia między elitami władzy („górami”) a społeczeństwem („dołami”) oraz konflikty wewnątrz obozu solidarnościowego, zwłaszcza między Lechem Wałęsą a rządem Tadeusza Mazowieckiego.

Drugą część – zawierającą teksty dedykowane Tobie, Jubilacie – rozpoczyna artykuł Barbary Fatygi *Parę refleksji o pewnym pojęciu*, prezentujący krytyczną refleksję nad sposobami definiowania pojęcia „subkultura” oraz nad jakością wiedzy na jego temat w dyskursie naukowym i potocznym. Autorka analizuje przykłady definicji funkcjonujących w „wiedzy-podręcznej”, wskazując na ich niespójności, błędy logiczne, mieszanie pojęć oraz skłonność do stereotypizacji i powierzchownych klasyfikacji. Krytykuje również część ujęć akademickich, którym zarzuca brak precyzji metodologicznej, powielanie uproszczeń oraz zastępowanie refleksji teoretycznej „kolekcjonowaniem” efektownych przykładów. Podejmuje też polemikę z tezą o „wymieraniu subkultur”, sugerując, że problem tkwi raczej w narzędziach badawczych nieadekwatnych do dynamicznych przemian społeczno-kulturowych. W części pozytywnej proponuje własne ujęcie subkultury jako elementu kultury – względnie autonomicznego zespołu wzorów kulturowych, powiązanego z kulturą dominującą, lecz niesprowadzalnego do patologicznej czy marginalnej grupy społecznej. Całość stanowi apel o większą precyzję pojęciową i metodologiczną w badaniach nad subkulturami oraz o odejście od uproszczonych, stylizujących interpretacji.

W drugim eseju *Życie codzienne i „codziennosc” Warszawy. Kilka wstępnych pytań* Roch Sulima dokonuje problematyzacji tytułowych kategorii, podkreślając ich mitopodobny charakter i funkcjonowanie na zasadzie specyficznego „dobra wspólnego”. W tym kontekście formułuje istotne pytania poznawcze o mito-poetykę Warszawy, mnogie pamięci miejsc, a także nowy folklor warszawski. Zwraca przy tym uwagę na ważkość zaproponowanych przez Anthony’ego Giddensa kategorii „bezpieczeństwa ontologicznego” i „sytuacji krytycznych”. Ostatecznie gorąco zachęca do podejmowania nowych badań i do wykorzystywania w ich trakcie sprawdzonych już metod, takich jak „chodzenie” i „zbieranie”. Przywołuje ponadto postać Mirka Pęczaka jako „widocznego aktora warszawskiej codzienności”.

Kolejny tekst, Marka Jezińskiego *O oddolnym oporze kulturowym. Polska muzyka alternatywna lat osiemdziesiątych*, zawiera analizę tytułowego zjawiska na przykładzie polskiej muzyki alternatywnej lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku, osadzając je w kontekście schyłkowego PRL i transformacji ustrojowej po 1989 roku. Autor interpretuje działalność sceny punkowej,

nowofalowej i metalowej jako formę kontestacji kultury dominującej, a jednocześnie swoisty wentyl bezpieczeństwa rozładowujący napięcia społeczne w ramach obowiązującego systemu. Muzyka alternatywna budowała tożsamość młodzieżową poprzez wspólnotę gustów, styl ubioru i ironiczny, często metaforyczny język sprzeciwu wobec ideologii oraz instytucji władzy. Po 1989 roku zmienił się kontekst funkcjonowania artystów – miejsce oporu wobec socjalizmu zajęła konfrontacja z realiami wolnego rynku i komercjalizacji kultury, co wpłynęło na charakter twórczości i warunki jej produkcji. Tekst ukazuje alternatywną scenę muzyczną jako działającą w „szczelinach systemu” – marginalną, lecz istotną dla kształtowania postaw krytycznych i podtrzymywania idei niezależności kulturowej.

W następnym artykule *Transformacja polskich festiwali rockowych. Od koncesji i kontroli do komercjalizacji i społeczności* Waldemar Kuligowski wziął na warsztat procesy przemian dotyczących organizacji festiwali rockowych w Polsce od połowy lat sześćdziesiątych XX wieku do dzisiaj. Swoją analityczną uwagę skupił na podmiotach organizujących festiwale w kolejnych, odmiennych dekadach: od „państwowego socjalizmu”, przez „traumę wielkiej zmiany”, do ustanowienia państwa liberalnego. Autor zaproponował własną periodyzację odnoszącą się do wskazanego okresu, sugerując ponadto, że poważna analiza dynamiki i kierunków zmian na tym polu może być nie tylko przyczynkiem do historii festiwali muzycznych w Polsce i Europie, ale także fragmentem historii społecznej i kulturowej.

Kontynuację tematyki festiwalowej stanowi tekst Marcina Lisieckiego *Festiwal i jego przestrzeń. Przypadek Summer Dying Loud w Aleksandrowie Łódzkim*, w którym autor analizuje tytułowy festiwal jako przykład czasowej produkcji przestrzeni społecznej, a nie jedynie wydarzenie subkultury metalowej. Krytycznie ustosunkowując się do tradycyjnych badań nad subkulturami skupiających się na symbolice i tożsamości, proponuje ujęcie, w którym najważniejsza jest przestrzeń – jej organizacja, materialność i sposoby użytkowania przez uczestników. Pokazuje, że teren, na którym odbywa się festiwal, ulega czasowemu przekształceniu, generując przestrzeń funkcjonującą według własnych norm i rytmu. Istotną rolę odgrywają podziały przestrzeni festiwalowej na strefy, które regulują intensywność doświadczeń oraz relacje między ludźmi. Szczególną zaś rolę odgrywa pole namiotowe jako przestrzeń względnej autonomii, w której powstają mikrowspólnoty i oddolne praktyki nadające miejscu subkulturowe znaczenia. W rezultacie festiwal ukazany jest jako proces, w którym

wspólnotowość i „subkulturowość” są efektem konfiguracji przestrzeni, praktyk i relacji społecznych, a nie ich punktem wyjścia.

Michał Rauszer w eseju *Obsceniczność i historia punka* proponuje nowe ujęcie historii punka, odchodząc od definicji i przywoływania kanonicznych zespołów na rzecz analizy jego strukturalnej obsceniczności. Interpretuje punk jako praktykę odwracania norm społecznych i wydobywania tego, co w kulturze modernistycznej zostało wyparte jako brudne, wstrętne lub nie na miejscu. W perspektywie postmodernistycznej obsceniczność staje się nie tylko gestem sprzeciwu, lecz także mechanizmem budowania tożsamości poprzez identyfikację z tym, co społecznie odrzucone. Autor odwołuje się do antropologicznych koncepcji liminalności i *communitas*, pokazując subkultury młodzieżowe jako przestrzeń wyłączenia z dominującego porządku oraz jako formę symbolicznego zerwania z „imieniem ojca” i modernistycznym dyskursem władzy. Omawiany w tekście przykład GG Allina ilustruje skrajną formę tej strategii – ucieleśnienie obsceniczności jako estetyki szoku, która poprzez prowokację i radykalne przekroczenie norm konstytuuje buntowniczą tożsamość.

Jakub Kosek w artykule *Od tekstu do nekropersony. Przypadek Lemmy’ego Kilmistera* – zgodnie z sugestią zawartą w tytule – podejmuje wątki tanatologiczne. Osadza je w dość zaskakującym kontekście, opisując różnorodny „tanatokolektyw” zogniskowany wokół postaci lidera zespołu Motörhead, bada wątki śmierci pojawiające się w utworach tej grupy, analizuje aktywność fanów traktowanych jako prosumenci. Następnie przechodzi do niekonwencjonalnych form pochówku i procesu „nekrotycznej metamorfozy”, jakiemu poddane zostały szczątki muzyka. „Tanatoturystyczne podróże, akcje odsłonięcia posągów, prezentacje przedmiotów związanych z postacią Kilmistera, ale także internetowe wpisy i dyskusje w mediach społecznościowych” – jak pisze autor – to jedynie część, i to raczej standardowych, praktyk analizowanych w eseju.

Bachtinowskie ujęcie karnawału próbuje na nowo odczytać Karolina Karbownik w artykule *Estetyka zawieszonoego porządku. Behemoth i bluźnierczy karnawał transgresji*. Radosną kulturę średniowiecznego placu zastępuje w jej rozważaniach mroczny i niepokojący dla wielu wizerunek sceniczny kreowany przez zespół Behemoth. Autorka zwraca uwagę na elementy radykalnych transgresji, czy wręcz profanacji, apoteozowania przemocy i aktów detronizacji (a może też desakralizacji) dominującej religii chrześcijańskiego świata, widząc w nich nade wszystko elementy przesady i groteski, ale także krytyki kulturowej, co już bezpośrednio

ma wskazywać na powinowactwa z bachtinowską koncepcją karnawałowego odwrócenia świata. „Strategia artystycznego buntu” staje się zatem ostatecznie wyrazem „estetycznej wolności” i „karnawałem apokalipsy”.

Mariusz Czubaj i Piotr Majewski w tekście *Dylan w Ołomuńcu. Muzyka i zbrodnia w powieściach Michala Sýkory* analizują obecność Boba Dylana w powieściach kryminalnych Michala Sýkory jako istotny element konstrukcji świata przedstawionego i tożsamości głównej bohaterki, Marie Výrovej. Autorzy osadzają twórczość Sýkory w kontekście przemian czeskiej powieści kryminalnej po 1989 roku, podkreślając jej polityczny i społeczny charakter oraz lokalne zakorzenienie w realiach Ołomuńca. Piosenki Dylana pełnią w tych utworach funkcję nie tylko estetyczną, lecz także interpretacyjną – komentują rzeczywistość społeczną, korupcję i patologie władzy, jednocześnie wpływając na działania bohaterki. Muzyka staje się formą autoterapii, źródłem epifanii i impulsem do decyzji, przekraczając ramy zwykłej intertekstualnej aluzji. W rezultacie Dylan jawi się jako kulturowe i symboliczne spoiwo cyklu, a zarazem element gry interpretacyjnej, która pozostawia czytelnika w przestrzeni niejednoznaczności.

Książkę zamyka artykuł Pawła Tańskiego *Język poetycki Bogumila Andrzejewskiego* przedstawiający życie i twórczość emigracyjnego poety i wybitnego afrykanisty, specjalisty w dziedzinie języków kuszyckich. Autor ukazuje jego wojenne losy, drogę emigranta oraz rozwój kariery naukowej w Wielkiej Brytanii, zwłaszcza wkład w badania nad językiem somalijskim i tworzenie jego ortografii. Andrzejewski łączył rygor uczonego z wrażliwością poety, czego wyrazem były zarówno przekłady literatury somalijskiej, jak i własna twórczość liryczna. Jego poezja nawiązuje do tradycji oralnej, przyjmując formę narracyjnych poematów stylizowanych na opowieści mówione, skierowane do „słuchacza” jako odbiorcy. Język jego utworów cechuje wysoki rejestr polszczyzny, bogactwo neologizmów i świadoma gra słowem wynikająca z fascynacji strukturą języka. Autor tekstu podkreśla, że mimo znaczących osiągnięć naukowych i literackich twórczość Andrzejewskiego wciąż pozostaje niedostatecznie opracowana w historii literatury.

Drogi Mirku, Szanowny Jubilacie, *Ad multos annos!*

Waldemar Kuligowski, Marcin Lisiecki, Michał Rauszer